

ELŐSZÓ

Egy providence-i úriember tudós meséi

Howard Phillips Lovecraft összes műveinek második kötetét tartja kezében az olvasó. A háromkötetesre tervezett rémtörténet-gyűjteményben a szerző összes önálló kisepikai alkotása mellett válogatást találhatunk Lovecraft esszéiből, verseiből és leveleiből, az összegyűjtött művek között pedig több, magyarul eddig hozzá nem férhető, illetve újrarendezett novella és tanulmány szerepel. Amíg az összkiadás a vitatható alkotások, valamint a társszerzőkkel írt művek kivételével tartalmazza majd Lovecraft valamennyi novelláját és kisregény terjedelmű elbeszélését – vagyis a szerző teljes rémtörténet-írói munkásságát –, az esszék, versek és levelek közül a rémtörténetírással és Lovecraft világszemléletével kapcsolatos fontosabb alkotások kerültek beválogatásra.

A kötetbe Prózaköltemények alcím alatt összeválogatott írásokat lírai hangulatuk, tisztán kiérezhető szövegritmusuk, és sokszor jambikus lejtésű részleteik különböztetik meg az egyéb elbeszélésektől. Sok helyütt felfedezhető bennük a „lenézett pasztorál” ódon hangulata, amit a szerző egyik, a jelen kötetben is olvasható irodalomelméleti tanulmányában vett védelembe. Az 1919 és 1922 között megírt rövid művek közül kizárólag az „Emlékezet” nem tartozik Lovecraft „álom-ciklusának” darabjai közé. E mű ugyanazon témakört dolgozza fel költői formában, ami leghíresebb elbeszélései alap gondolatául is szolgál – az emberiség előtti lét rejtelmét. Az „Ex Oblivione”, a „Nyarlathotep” valamint az „Amit a Hold hoz” az álom három különböző megnyilvánulási formáját jeleníti meg, melyek közül mindössze a kábítószer bódulata nem hat önmagában iszonytatónak.

Az „álom-ciklus” nem csupán a freudi álomfejtést, majd később az álmokban megjelenő jungi archetípusokat, vagy akár az irodalmi technikaként alkalmazott tudatfolyam jellemezte korszellemet, hanem Lovecraft egyéni szenvedéseit is magába ötvözi – a család vagyonának és a korán érő ifjú viktoriánus otthonának elvesztése után Lovecraftot haláláig rémálmok és éjszakai lidércnyomások gyötörték. Műveiben az álom épp ezért egyfajta rémséges dimenziókapu, mely mögött a természeti törvényekkel leírható, és azoknak engedelmeskedő világon túli mindenség, védettnek hitt univerzumunkba az odaátról időnként behatoló entitások lakoznak.

Lovecraft két másik nagyobb, egymást sokszor átfedő alaptémája részben ugyancsak életrajzi okokból eredeztethető. Az örülettel Lovecraft szűkebb családja révén ismerkedhetett meg, hiszen édesanyja szellemi leépülése már az 1910-es években megkezdődött, 1919-ben pedig idegösszeomlása után kórházba került, ahol két évvel később – az író szifiliszos idegbénulásban korán elhalálozott édesapjához hasonlóan – távozott az élők sorából. A számos elbeszélésnek keretet adó Cthulhu-mítosz szintén közeli rokonságot mutat az „álom-ciklussal”, és az új-angliai hagyományból vezethető le. Az író szorosabban vett szülőföldjén a puritán telepeseknek egykor a viszontagságos időjárási viszonyokon kívül a „Sátán fattyaival”, vagyis az indiánokkal, tágabb értelemben az Isten kiválasztottjainak tevékenységét akadályozó idegekkel kellett megküzdenie. Mary Rowlandson indián fogságának története (1682), Cotton Mather *A láthatatlan világ csodái* (1693) című teológiai-jogi apológiája, az 1692-es salemi boszorkányperek öröksége a gótikus rémségek tárházával szolgált a kultúrtörténet és a rémhistóriák iránt fogékony író számára; egyszersmind New York elvilágiasodott, ijesztő idegeneket és ijesztő eszméket befogadó nyüzsgésével szembeállított, nosztalgikus világként is értelmezhető.

A jelen kötet gerincét adó új-angliai történetek – köztük az író 1926 és 1935 közé tehető, kiforrott korszakából származó „Szín az úrből”, „Rémület Dunwich-ben”, „Álmok a boszorkányházban” és a „Suttogás a sötétben” című hosszabb terjedelmű elbeszélései – e három alaptémát dolgozzák fel, s többségükben az eltemetettnek hitt múlt kel újra életre valamely iszonytató és tébolyító formában. A nem szorosan új-angliai témájú, leginkább Ambrose Bierce novelláinak hangulatát idéző „Vén Bogaras” főhőse a Boston szennyecsatornáiban részegen fetrengve elpusztult, egykor szebb napokat megért tudós és költő, Edgar Allan Poe emlékének adózik.

Az antik regék közül kettő az ógörög istenségek, „A kívülálló” pedig Egyiptom misztériumainak világába enged betekintést. Jóllehet té-

máikat tekintve nem különböznek a többi rémhistóriától, az elbeszélések Lovecrafttól szokatlan nézőpontból, láttatják az ismertén túli létet.

A budapesti születésű világhírű mágus és szabadulóművész, Harry Houdini nevét kölcsönző történetben ismét a több elbeszélésből ismert – bizonyos tekintetben Poe idő előtti eltemetéstől való rettegését idéző – föld alatti rémvilág, a történelem előtti korok isteneinek és lényeinek birodalma tárul fel előttünk. Egyes részletei révén ugyanakkor ízelítőt kaphatunk az összkiadásból tartalmi okok miatt kimaradt útleírás-irodalomból is, mely révén a novella néhol a műfajra jellemző didakticizmusba hajlik.

Az irodalomelmélet, különösen a rémhistóriák története iránt érdeklődők e gyűjteményben megtalálhatják a neves szerző sokhelyütt idézett, terjedelmes tanulmányát, mely a „Természetfeletti rémségek az irodalomban” címet viseli, és melynek beválogatását az a tény indokolta, hogy Lovecraft nem csupán – saját megítélése szerint „amatőr” – rémtörténetíró volt, hanem behatóan foglalkozott a gótikus regények és elbeszélések történetével és hatásmechanizmusával is. E tudatosság más irodalomelméleti műveiből is kitűnik. Amint azt a „Jegyzetek a rémtörténetek írásáról” (1934) című rövid tanulmányában Lovecraft kifejti, művészetének elsődleges célja „egy bizonyos fajta emberi kedélyállapot életszerű ábrázolása” volt. A kiválasztott hangulatból kiindulva őt, a fent említett esszében részletezett lépésben jutott el a kész műig. Elsőként az egymást időrendben követő eseményeket, valamint a köztük lévő kapcsolat- és indítékrendszert határozta meg, majd az elbeszélés logikája szerint rendezte el a kiválasztott eseményeket, s nem riadt vissza a törlésektől, betoldásoktól és változtatásoktól sem, amennyiben azok fokozták a történet drámai hatását. Az így kapott – nem egyszer csupán gondolatban megfogalmazott – szinopsziszból kiindulva aztán megírta az első, önmagát organikusan alakító változatot, melynek nyelvi, prózatechnikai és szerkezeti átnézését és korrekcióját követően legépelte a véglegesnek tekinthető verziót.

A kötetbe beválogatott többi tanulmány egyrészt a borzongatás mesterének irodalomelméleti tájékozottságát, másrészt korának irodalmi irányzatairól és trendjeiről alkotott képét tükrözik. Lovecraft ezeken kívül még számtalan témában készített tanulmányokat; a filozófiai, bölcséleti tárgyú írásait sorozatunk következő darabjában tervezzük közölni. Mindegyikből kitűnik azonban egyfajta elitizmus, melynek alapja elsődlegesen Nietzsche bölcséleti rendszere, ám a korszak premodern és modernista irányzatainak hellenizmusa, klasszicizáló esztétikája, hőskultusza, relativizmusa és ismeretelméleti szkepticizmusa szintén nagymértékben hatott Lovecraft irodalmi és világszemléletére.

A számos elbeszélésben hősként, vagy a hőssel együttműködő szellemi vezetőként ábrázolt, valójában eszményképként felfogható tevékeny tudós nyilvánvalóan nietzschei hatást mutat, amit a kizárólag érzékekkel felfogott világ teljességének megkérdőjelezése árnyal a kor elvárásainak és általános bölcseleti-esztétikai felfogásának megfelelően. Sokkal egyértelműbb viszont a tanulmányokból kirajzolódó kép, mely dolgozatokban Lovecraft a tökéletességre törekvő, átgondolt, filozofikus elmét állítja szembe a megvetendően hanyag, bomlasztó és paraszti tudatlansággal. Jellegzetesen új-angliai vonásként adódik mindehhez a puritán telepésekre, majd később az amerikai újjászületés – lényegi jegyeit tekintve romantikus – emersoni filozófiájára jellemző amerikai küldetéstudat, ami töretlenül illeszkedik az előbbi bölcseleti rendszerekbe, hiszen szintén a kiválasztottságot, és ebből következően a hatalom akarását feltételezi.

A tökély és hatalom akarásának, a kiválasztott fajok magasabbrendűségének hirdetése azonban bizonyos tekintetben tévutakra vezette az író, amiért később rengeteg jogos kritika érte, és éri még napjainkban is. A tanulmányokból és novellákból egyaránt kivilágló idegengyűlölet, bizonyos népcsoportok és társadalmi rétegek, a haszonvágyó burzsoáziára és a műveletlen nagyvárosi tömegekre egyaránt jellemző kommercializmus leplezetlen megvetése, az erőszakmentes világrend elvi lehetőségének elvetése egyrészt a vallási, feudális jellegű önkényuralmak, másrészt a totalitárius rendszerek érvrendszerével vág egybe sok tekintetben. E jelenség azonban semmiképp nem mondható egyedinek, hiszen William Butler Yeats ír költő, valamint Ezra Pound, a számos modernista irányzat atyjának tekinthető amerikai költő és esszéista nyíltan nacionalista, utóbbi egyenesen fasiszta nézeteket vallott, sőt Pound tevékenyen együttműködött az olasz fasiszta propagandagépezettel.

Mint annyian rámutattak már, Lovecraft novelláinak előképeire elsősorban Poe és Ambrose Bierce műveiben lelhetünk rá, de míg Poe vagy Bierce a lélek legmélyebb zugaiba hatol be, és az ott rejtő félelmeket vetíti ki, addig Lovecraft a mitológiából merít, és ugyanakkor saját – sajátos – mitológiát is teremt.

Poe hatása több síkon is érvényesül. Lovecraft elsősorban a műfajválasztás terén követte nagy elődje példáját. Mivel egyetlen hangulat megteremtésére, és az ehhez kiválasztott esemény sor sallangmentes, céltudatosan feszültségfokozó, és a végkifejlethez egyenesen elvezető megfogalmazására törekedett, Poe-hoz hasonlóan Lovecraft is a – nem egy esetben kisregény terjedelmű – novellát választotta a gondolatok hordozójaként. Másodikként az a fajta szenvtelenség, tu-

dományos távolságtartás említhető, mely Poe esetében főképp a detektívtörténetek elbeszélői stílusát jellemzi, de más, késői műveiben is tetten érhető. Lovecraft pontosan tisztában volt vele – és erre a „Természetfeletti rémségek az irodalomban” egyik passzusában egyértelmű utalást is tesz –, hogy a kételkedés, a természetfeletti jelenségekkel való „materialista” szembesülés sokkal hatásosabb lehet, mint az okkultisták lényegében vaknak tekinthető hite és bennfentesége. A hívő ugyanis nyilvánvalónak veszi a természetfeletti létezését, és így könnyebben átsiklik a döbbenetes, a nem mindennapi, a „kozmosz rettenet” előidéző anomáliák felett, a materialista ugyanakkor eleve fenntartásokkal fogadja az abnormitásokat, ésszerű magyarázatot igyekszik adni rájuk, és miután csődöt mondott a logika, és rákényszerül az elfogadhatatlan elfogadására, megsokszorozott erővel vágja mellbe őt a megrázó igazság. A harmadik párhuzam Lovecraft és Poe – valamint az amerikai reneszánsz két másik jeles képviselője, nevezetesen Hawthorne és Melville – között az a pszichológiai irányultság, mely ugyanúgy meghatározó eleme a tizenkilencedik század közepére tehető amerikai reneszánsz irodalmának, mint a huszadik század eleji modernista írásoknak. E lélektani összetevő azonban elsősorban nem freudi, sokkal inkább jungi terminusokkal értelmezhető (Poe és kortársai természetesen nem ismerhették az utókor tudományos kutatásait, hisz az említett tudósok épp az irodalmi művekből kiindulva jutottak el sajátos elméleteikhez); vagyis nem a gyermekkori traumák és elfojtások, valamint a szexuális motiváció cselekedeteinkre kifejtett, azokat tudattalanul meghatározó hatását helyezi előtérbe, hanem az archetípusokra, ösztönös félelmekre, a kollektív tudattalan hatására éleződik ki. Végül a visszatérő témák használatában fedezhető fel analógia a két író között. Míg Poe műveiben a klausztofóbia, az idő előtti eltemettetés, az elevenen koporsóba zárattatás okozta páni félelem, valamint a halottaikból visszatérő, leányként elhunyt szeretők lelki vámpírizmusa jelenik meg újra meg újra, addig Lovecraft a téren és időn túlról, a más dimenziókból és szférákból a mi világunkba behatoló entitások és vérszomjas istenek, valamint az iszonytató látomások börtönével fenyegető álmok témáit alkalmazta előszeretettel.

A leginkább a naturalisták közé sorolható Ambrose Bierce hatását valamivel nehezebb közvetlenül kimutatni Lovecraft írásaiban. E cinikus embergyűlölő életszemlélete azonban jelentős mértékben alakította utódja világképét. Az ellenséges világmindenségben tévelygő, a véletlenek és a rajta kívül álló erők között erőtlenül sodródó, sorsán alakítani mit sem tudó, magányos antihős sokban rokonítható

Lovecraft amatőr és hivatásos tudósaival, akik olyféle erőkkkel és jelenségekkel találják szembe magukat, melyek felett semmilyen hatalommal nem bírnak, sőt könnyen áldozatul is eshetnek nekik. A bierce-i átfogó embergyűlölet pedig Lovecraftnál gonoszkodó előítéletességgé torzul, mely miatt nem kevés jogos kritika érte és érheti az író.

A kortárs írók közül elsősorban Arthur Machen erőteljes hatása figyelhető meg. Átfogó tanulmányában Lovecraft hosszasan elemzi Machen műveit, akitől témákat és motívumokat is kölcsönzött, melyek közül talán valamely ősi istenség újbóli felbukkanása, az antropológiai kutatás során apránként feltáruló rémségek témája, és a fenyegetően ősi táj mint hangulatteremtő eszköz alkalmazása emelhető ki. Lovecraft különösen fontosnak és követendőnek tartotta Machen elbeszélés-technikáját, mely a fokozatos feszültségteremtés iskolapéldája volt. Éppily fontos szerepet töltött be Lovecraft írói fejlődésében Lord Dunsany, kinek eklektikus, összeurópai mitológiából merítő, ugyanakkor keleties ízekkel fűszerezett művészete imitációját nem egy lovecrafti műben felfedezhetni. Lovecraft e fenti írók tiszteletteljes utánzása mellett M. R. James – kísértethistóriákra kidolgozott, ám bármiféle hátborzongató történet esetében alkalmazható – hármasszabályát is átvette, miszerint a rémtörténetnek napjainkban (értsd: az írásmű megszületésének időszakában) kell játszódnia, a hátborzongató jelenségeknek gonosznak és nem jóindulatúnak kell mutatkozniuk, és mindenekelőtt kerülni kell az okkultizmus és az áltudomány *terminus technicus*ait. E szabályok – nem meglepő módon – egybevágóan Poe klasszicizáló, vagyis arisztotelészi alapokon nyugvó stílusával is, kinek számára ugyanolyan fontossággal bírt a hangulatteremtés és a fokozás, mint Lovecraft és kortársai esetében.

Ám Lovecraft műveinek örökérvényűségét nem elsősorban irodalmi elődöktől és kortársaktól átvett elemek, motívumok és technikák tudatos és sikeres ötvözése, bizonyos gótikus hagyományok felélesztése és továbbgondolása biztosítja, hanem az a sajátlagos mítoszteremtés, mely elsődlegesen az idő és az álom valóságon túlmutató dimenzióinak ábrázolásából, a bennük rejlő kozmikus rettenet kiaknázásából fakad.

A lovecrafti elbeszélés-technika alapvetően lineáris, amit eredetileg az alexandriai arab irodalomból kölcsönzött, a klasszikus rémregényírók műveiben gyakorta alkalmazott, majd jóval később, a huszadik század második felében a posztmodern alkotók által újból felfedezett fabulációval – allegóriára, szürreális hatásokra és nyelvi leleményre építő, beágyazott történetekkel – színesített. Noha az események többnyire kronologikus sorrendben követik egymást, ezzel pár-

huzamosan észlelhető egy ellentétes tendencia: ahogy a főhős bizonyos dokumentumok, legendák, vagy más szereplők által közölt történetek segédletével egyre mélyebbre ássa bele magát a múltba, annál mélysegeebb, fenyegetőbb, vészterhesebb távlatok tárulkoznak fel előtte – és az olvasó előtt.

Lovecraft rémtörténeteinek egyik „főszereplője” tehát az idő – a végtelenül távoli korszakok és az örökkévalóság találkozása, összemosódása a jelennel, behatolása zárt, a természet szigorú törvényei szerint működő, mechanikus világunkba. Ám amint rés támad a józanság és ésszerűség pajzsán, eluralkodik a káosz és a rettenet, az a fajta kozmikus félelem, melynek Lovecraft szerint a hátborzongató történetek domináns témájának kell lennie. Ezt a félelmet érezhették történelem előtti őseink a csillagatlan éjszakákon, mikor vadaktól, akkor még ismeretlen természeti erőktől tartva behúzódtak a menedéket adó barlangokba, és a kiszámíthatatlan istenek segítségével könyörögtek imáikban és szertartásaikban. Ezt a félelmet őrizték meg zárványként a primitív rítusokból kifejlődött vallások, különösen pedig az üldözött eretnokségek, egyes gnosztikus és sátánista kultuszok. Ez a félelem hat még ma is tudattalanul, mikor a megszokás, a változhatatlanság nyugalmat adó világába menekülünk az ismeretlen kihívások elől. Nem véletlen, hogy a tudományos fantasztikumban is számtalanszor felbukkan az idő: az időutazás, az átjárható, alternatív univerzumok, az idő alakíthatóságának kérdései. H. G. Wellstől Isaac Asimovon, Philip K. Dicken és Kurt Vonneguton át Douglas Adamsig sokakat készített metafizikai kérdéseket, paradoxonokat boncolgató művek megírására az idő problematikája.

Az időhöz szorosan kapcsolódik az álom, e valóságból kilépő, ugyanakkor hamisítatlanul valóságosnak tűnő állapot témája. Művei egy részének cselekményét Lovecraft abból a hipotézisből bontja ki, hogy az álom által egyes kiválasztottak más dimenziókkal teremthetnek kapcsolatot, és a tér-idő számunkra ismeretlen szféráiba hatolhatnak be. Ugyanakkor a Cthulhu-mítosznak is lényegi alkotóeleme az álom, melynek révén a csillagok megfelelő állásánál a halott-halhatatlan istenség megtestesíttetheti magát a hívását meghalló beavatottak segítségével. Ám Lovecraftnál az álom éppoly iszonyatok forrása, mint a végtelen idő; aki megtapasztalta már a világon túli világok rémségeit, többé nem vágyik visszatérni oda.

Lovecraft kétségkívül a borzongatás mestere. Tudatosan felépített világai a Dűne, az Alapítvány és a Csillagok háborúja mitikus univerzumaihoz hasonlóan újabb és újabb felfedezések forrásai, folytonosan – és nem utolsósorban más szerzők által is – továbbgondolhatók, bő-

víthetők. De nem csupán írók, forgatókönyvírók és más modern látókok meríthetnek ihletet e kiapadhatatlan ősforrásból, hanem az alkotó képzelettel megáldott olvasó is teremthet saját, rémséges mindenséget elméjében az öröklétű kútfőből feltörő, képlékeny materiából.

Galamb Zoltán

I. PRÓZAKÖLTEMÉNYEK

EMLÉKEZET

Nis völgyében halványan világít az elátkozott fogyó hold, gyöngeszarvai ösvényt hasítanak fényének a hatalmas upasfa gyilkos lombosátorán át. A völgy mélyén, ahová nem ér el fény, furcsa alakok mozognak, buján tenyészik a bozót minden lejtőn. Gonosz indák és iszalagok kúsznak a romba dőlt paloták kövei között, szorosan rátekerednek a törött oszlopokra, különös monolitokra, felgyűrnek az elfelejtett kezek rakta padlók márványlapjait. A romos udvarokon gigászivá növény fák apró majmocsák ugrálnak, miközben a mély kincseskamrákban ki-be kúsznak a mérges kígyók és a nevenincs pikkelyes lények.

Hatalmasak a nedves moha alatt szunnyadó kövek, és óriásiak a falak, amelyekről lezuhantak. Építőik örök időkre emelték őket, és valóban nemesen szolgálnak még mindig az alattuk tanyát ütött szürke varangynak. A völgy legalján kanyarog a Than folyó, amelynek nyálkás vize vastagon hínáros. Rejtett forrásokból fakad, és föld alatti barlangokba fut, ezért a Völgy Démona, aki most éppen erre járt, sem tudta, miért vörös a vize, és honnan érkezik.

Hirtelen megjelent a holdsugárban kísértő Génusz, és így szólt a Völgy Démonához:

– Öreg vagyok, és sokat felejtettem. Beszélj nekem azoknak tetteiről és külleméről, akik ezeket a kőépületeket emelték.

És a Démon azt válaszolta:

– Én vagyok az Emlékezet, és tudós vagyok a múlt tudományában, de én is megöregedtem. Ezek a lények olyanok voltak, mint a Than folyó vize, nem arra születtek, hogy megértsék őket. A tetteikre nem emlékezem, mivel a pillanatnak szóltak. A külsejüket is csak homályosan tudom felidézni; hasonlított e kis majmokra a fán. A nevükre világo-

san emlékezem, mivel rímelt a folyóéra. A *tegnap* eme lényeknek neve *Man* (azaz ember).

Ezután a Géniusz visszarepült a vékonyzarvú Holdba, a Démon pedig elmélázva bámult egy majmocskát egy romos udvarból kinőtt fán.

(Bihari György fordítása)

EX OBLIVIONE¹

Midőn az utolsó napjaim közeledtek, és a létezés hiábavaló apróságai már az őrület felé hajszoltak – akár a hóhér kínozza áldozatát egyre csak vízcseppeket pergetve testének egyazon pontjára –, belészerettem az álmok ragyogó rejtekébe. Álmaimban ráleltem egy töredékére mindannak a szépségnek, melyet mindhiába kerestem életem során; ősi kertekben és elvarázsolt rengetegeekben barangoltam.

Egyszer, amikor a szél puhán, illatosan rebbent, meghallottam a Dél hívását. Vitorlát bontottam, s a sóvárgástól úzve végtelen utazásra indultam a különös csillagok alatt.

Egyszer, amikor az eső lágyan hullott, bárkám sötét áramlat hátán siklott velem, lefelé, víz mélyére, föld mélyére, mígnem elértem egy másik világba, a bíbor alkonyok honába, oda, ahol a szikrázó lugasokban halhatatlan rózsák nyílnak.

Egyszer pedig aranyló völgy mélyén sétáltam végig, árnyas ligetek s romok között, hogy végül megtorpanjak egy végelethatalatlan, haragoszöld folyondárokkal benőtt fal előtt, melyen csupán egyetlen apró bronzkapu látszott.

Végigjártam azt a völgyet újra és újra, mind tovább időztem a kísérteties félhomályban, ahol a vén fák vonagló, groteszk formákba csavarodtak, és a nyálkás, szürke talaj egyik fától a másikig nyújtózkodott, s csak néhol bukkantak fel alóla elfeledett, földbe süllyedt templomok penészfoltos kövei. Ám közben a képzeletemet el-elragadta az a hatalmas, indáktól zöldellő fal, s rajta a kis bronzkapu.

¹ A feledésből (latin) [*A.ford.*]

Ahogy telt az idő, és az ébrenlét szürke és egyhangú óráit egyre nehezebben viseltem el, mind gyakrabban merültem mákonyos békességbe az aranyló völgy mélyén, árnyas ligetek közt, mind gyakrabban ábrándoztam arról, hogy bárcsak mindörökre megőrizhetném magamnak mindezt, és soha ne kellene visszakínlódnai magam abba a minden újdonságtól és színtől megfosztott, kietlen másik világba. És ahogy a végláthatatlan falon nyíló apró bronzkapura pillantottam, megértettem, hogy azon túl egy álmország vár, ahová ha egyszer belépek, többé nincs visszatérés.

Attól fogva minden éjjel azon igyekeztem, hogy megleljem a folyondárokkal borított templomfal kapujának nyitját, ám az továbbra is rejtve maradt előlem. És akkor azt mondtam magamnak, hogy a fal mögötti birodalom már nem csupán örökkévalóbbnak tetszik, de kívánatosabbnak és tündöklőbbnek is.

Azután egy éjen Zakarion álm-városában járva megsárgult papirusztekercsre bukkantam. Azok a valaha itt élt álm-tudósok rótták rá gondolataikat, akik bölcsebbek voltak, mintsem hogy az éber világba szülessenek. Rengeteg ismeretet jegyeztek fel az álmok országáról, köztük egy legendát egy aranyló völgyről, melynek mélyén szent liget fekszik, s templomok állnak, a végén pedig magas fal húzódik, rajta apró bronzkapu. Amikor felfedeztem ezt az írást, azonnal felismertem a helyet, melyet oly sokszor kísértettem már, ezért hosszasan tanulmányoztam az elszíneződött papiruszt.

Néhány álm-tudós elragadtatottan írt mindazokról a csodákról, melyek ott rejtőztek a kapu mögött, ahonnan visszatérni nem lehet, ám mások rettegről és csalódásról meséltek. Nem tudhattam, kinek higgyek, de mind türelmetlenebbül sürgetett a vágy, hogy visszavonhatatlanul átlépjek az ismeretlen földre – hisz nincs csalogatóbb, mint a kétség s a titok, nincs rettentőbb, mint a mindennapok újra és újra átélt kínjai. Így amikor megtudtam, mely szer képes megnyitni előttem a kaput és átvezetni rajta, elszántam magam, hogy amint felébredek, magamhoz veszem.

Múlt éjjel lenyeltem hát a szert, és ábrándokba szenderedve lebegtem át az aranyló völgy mélyére, az árnyas ligetbe, s ezúttal az ódon falhoz érven a kis bronzkaput tárva-nyitva találtam. Ragyogás tört át rajta, hátborzongató fénybe vonva az óriás, kifacsarodott fákat s az elsüllyedt templomok tetejét, én pedig suhantam tovább, lelkemben daloló vággal, hogy végre megismerjem mindazt a látványt és gyönyört, melyet ez a föld kínálhat – a föld, ahonnan nem térhetek vissza.

Ám ahogy a kapu szárnyai még szélesebbre tárultak, ahogy a szer s az álm együttes erővel átlökött rajta, már tudtam, hogy soha többé

nem létezik számomra sem látvány, sem gyönyör; mert a kapun túl nem volt sem tenger, sem szárazföld, csupán a fehér, kietlen és néptelen, örök üresség. Így végre – boldogabban, mint valaha is remélhettem volna – feloldódtam újra a kristálytisztá feledés otthonos végtelenjében, ahonnan az Élet démona hívott elő egyetlen röpke, magányban eltöltött órára.

(Tézsla Ervin fordítása)

AMIT A HOLD HOZ

Gyűlölöm a holdat, és félek tőle, mert fénye néha ismeretlenné és ocsmánnyá tesz ismerős és kedves jeleneteket is.

Kísérteties nyár volt, a hold megvilágította az ódon kertet, amelyben bolyongtam; kísérteties nyara a bódító virágoknak, a nyirkos levéltengernek, amelyek szilaj és sokszínű álmokat hoznak. Amint a sekély, kristályos patak mentén ballagtam, szokatlan, sárga fényű fodrozódásra figyeltem föl, mintha a derűs vizeket ellenállhatatlan áramlatban vonzanák magukhoz különös, nem evilági óceánok. Némán, szikrázva, ragyogóan és baljósan sietett az a holdtól elátkozott patak, ki tudja hová; a mákonyos szél sorra rázta meg a lótusz-szegte part virágait, és azok kétségbeesetten hullottak az áramlatba; még egyszer visszaneztek, a holt arcok baljós belenyugvásával, hogy aztán iszonyú örvény hánytorgassa tova őket az ívelt híd faragott kövei alatt.

Amint tovafutottam a parton, közömbös lábbal tiporva alvó virágokon, az ismeretlen dolgok félelmétől és a halott arcok vonzásától megtévelyedve, láttam, hogy a kert nem akar véget érni a hold alatt; ahol nappal a falak voltak, ott most fák és ösvények, virágok és bokrok, kőbálványok és pagodák új látképe bukkant föl, a sárga csillámos patak pedig a füves partok között kanyargott, a groteszk márványhidak alatt. A halott lótuszarcok ajka szomorúan suttogott, kértek, kövessem őket, én pedig egyfolytában mentem, míg a patak folyóvá változott, azután hullámszó náddal borított mocsár lett belőle, majd fénylő, homokos part egy névtelen tenger mellett.

A gyűlöletes hold ott ragyogott a tenger fölött, melynek néma hullámai különös illatot leheltek felém. Észrevettem, hogy eltűntek a lótuszarcok, szerettem volna egy hálót, hogy elfoghassam őket, és meg-

tudhassam tőlük a titkokat, amiket az éjszaka a hold bízott rájuk. De ahogy a hold nyugatabbra siklott, az apály pedig visszavonult a mogorva partról, vén tornyokat pillantottam meg, amelyek csaknem teljesen előbukkantak a hullámokból, és tengeri fű girlandjaival ékes, fehér oszlopokat. Mivel tudtam, hogy erre az elsüllyedt helyre gyűlnek össze a halottak, megremegtem, és már nem akartam beszélni a lótzarcokkal.

Mégis, mikor észrevettem messze a tenger fölött egy fekete kondor-keselyűt, amelyik az égből ereszkedett alá, hogy pihenőt keressen egy hatalmas korallzátonyon, szívesen kifaggattam volna, kikérdeztem volna azokról, akiket még élő korukban ismertem. Kikérdeztem volna, ha közelebb jön, de hát nagyon messze volt, és már nem is láttam, amikor megközelítette azt a gigászi zátonyt.

Figyeltem hát az apályt, ahogy húzódik vissza a süllyedő hold alatt, és láttam a ragyogó tornyokat, a halott, csöpögő város tornyait. Közben bámészkodtam, orrom megpróbált bezárulni a világ halottjainak minden parfümöt lebíró bűze előtt; ezen a lehetetlen és elfelejtett helyen gyűlik össze a temetők minden húsa, hogy kövér tengeri férgék lakmározzanak rajta.

A gonosz hold már nagyon alacsonyan függött e borzalom fölött, de a tenger dagadt férgének nem is volt szükségük holdfényre a zabálás-hoz. Amint figyeltem a tengeri pondrók mozgását jelző vízfodrokat, új borzongást éreztem onnan, ahonnan elröppent a kondor, mintha húsom szememnél előbb érzékelné a borzalmat.

Nem ok nélkül borzongtam, mert amikor fölemeltem a szemem, láttam, hogy a vizek már nagyon alacsonyak, java részét feltárták a hatalmas zátonynak, amelynek korábban csak peremét láttam. És mikor odanézve láttam, hogy a zátony csak fekete koronája egy ijesztő alaknak, amelynek szörnyeteg homloka tompán csillogott a halvány holdfényben, míg hasított patái odalent taposhatták sok mérföld mélyen a pokoli fertőt, sikoltottam és sikoltottam, nehogy a rejtett arc a vizek fölé emelkedjen, és nehogy a rejtett szem rám nézzen, miután a vigyorgó, alattomos, sárga hold már elosont.

És hogy e kegyetlen lénytől meneküljek, boldogan, habozás nélkül rohantam a bűzös posványba a hínáros falak, elmerült utcák közé, ahol a kövér tengeri férgék zabálják föl a világ halottait.

(Bihari György fordítása)

NYARLATHOTEP

Nyarlathotep... a settenkedő káosz... én maradtam meg utolsóként... most elmondom a fülelő ürességnek...

Nem tudom pontosan felidézni, mikor kezdődött, de hónapokkal ez előtt. Iszonyatos feszültség uralkodott mindenfelé. A politikai és társadalmi forrongáshoz hozzáadódott még valamely borzalmas fizikai fenyegetéstől való furcsa, lappangó félelem, az általános és mindenre kiható veszély érzete; olyan veszélyé, amilyennel csupán legrettenetesebb rémálmainkban találkozhatni. Emlékszem, hogy az emberek sápadtan és aggódó tekintettel ténferegtek az utcán, és olyan intésekről és próféciákról suttogtak, melyekről senki nem merte elismerni, hogy halotta egyáltalán. Az egész országot rettentő büntudat hatotta át, a csillagok között tátongó űrből pedig dermesztő fuvallatok süvítettek, melyektől megreszkettek az emberek a sötét és magányos zugokban. Az évszakok sora démonian megváltozott; ősszel iszonytatóan elhúzódott a nyári forróság, és mindenki úgy érezte: a föld, sőt talán az egész világmindenség irányítása kicsúszott az ismert istenek vagy erők kezei közül, és olyan istenekébe vagy erőkébe került, melyekről mit sem tudunk.

És ekkor érkezett hozzánk Egyiptomból Nyarlathotep. Senki nem tudta megmondani róla, hogy ki ő, de az ősi Nílus-menti vér csörgedezett ereiben, és úgy nézett ki, mint egy fáraó. Az arab földművesek térdre vetették magukat a láttán, de nem tudták megmagyarázni, hogy miért. Nyarlathotep azt állította, huszonhét évszázad elmúltával támadt fel a sötétségből, és hogy nem e bolygóról származó üzeneteket hallott. A civilizált földekre jött tehát Nyarlathotep, a füstös képű, nyurga és baljós idegen, aki mindegyre furcsa üveg- és fémkészülékeket vásárol-

gatott, hogy végül még furcsább készülékeket állítson össze belőlük. Sokat beszélt a villamosság és a pszichológia tudományáról, és olyan képességekről tett tanúbizonyságot, melyektől elnémult a döbönt publikum, ugyanakkor elképesztően hatalmassá duzzasztották hírnevét. Az emberek Nyarlathotep megtekintésére biztatták egymást, és megborzongtak. És bárhova látogatott el Nyarlathotep, onnan elpártolt a nyugalom, a hajnali órák csendjébe ugyanis mindegyre a lidérces álmokból felriadók sikolyai hasítottak bele. A lidérces sikolyok azelőtt soha nem jelentettek efféle egyetemes problémát; az okosok szinte azt kívánták, bárcsak megtilthatnák az alvást a hajnali órákban, hogy a sikolyoktól zengő városok iszonytató hangzavara ne zavarhassa a halovány, szánakozó holdat, amelynek ezüstös sugarai megcsillantak a hidak alatt zölden tovasikló vizeken, és a sápadt ég alatt omladozó ódon templomtornyok tetején.

Emlékszem, amikor Nyarlathotep a városunkba – a hatalmas, ősi metropoliszba, a számolhatatlan bűnök szörnyű városába – érkezett. A barátom említette őt és kinyilatkoztatásainak ellenállhatatlan ígézetét és vonzerejét, én pedig égtem a vágytól, hogy megismerhessem legvégző titkait is. Barátom szerint azok legvadabb lázálmaimnál is iszonytatóbbak és lenyűgözőbbek voltak; és ami az elsötétített teremben, a vetítővászonon megjelent, olyan dolgokat jövendölt meg, melyeket Nyarlathotep kivételével senki emberfia megjövendölni nem merészelt volna, a sercegő szikraáradat pedig olyasmitől fosztotta meg az embereket, amitől senki azelőtt meg nem fosztatott, és ami csupán a tekintetükben mutatkozott meg. És távolabbi vidékekről hírért vettem, hogy akik Nyarlathotepet megismerték, olyan dolgokat láttak, amiket senki más nem láthatott.

Az őszi forróságban baktattam az éjszakában a nyugtalan tömegekkel, hogy megnézhessük Nyarlathotepet; át a fullasztó éjen, aztán fel a végtelen lépcsőfokokon a füledt terembe. Aztán a vetítővászon csuklyás alakok sejlettek fel, és alattomos, sárga arcok bámultak elő a ledöntött emlékművek mögül. És láttam, ahogy a világ viaskodik a sötétséggel, a távoli úrból érkező pusztítás hullámaival; örvénylik, kavarg, csatázik az egyre fénytelenebb, kihűlő nap körül. Ekkor a szikrák varázslatos táncba fogtak a nézők feje körül; a hajunk az ég felé meredt, miközben leírhatatlanul eltorzult árnyak telepedtek a fejünkre. És mikor én, aki megfontoltabb és tudományosabb voltam a többieknél, reszketően szemfényvesztésről és statikus elektromosságról kezdtem motyogni, Nyarlathotep mindannyiunkat kihajtott a teremből, le a szédítő lépcsőn és ki a nyirkos, nyomasztó és kihalt éjféli utcára. Elordítottam magam, hogy én nem félek; hogy engem soha nem félemlíthet-

ni meg; a többiek közül pedig sokan, mintegy önmegnyugtatóképp, velem ordítottak. Megesküdtünk egymásnak, hogy a város semmit sem változott, és még mindig eleven; és mikor sorra kialudt a villanylámpák fénye, újra meg újra elátkoztuk az elektromos műveket, és nevetünk egymás grimaszain.

Úgy hiszem, éreztük, amint valami elér hozzánk a zöldes hold felől, mikor ugyanis csak a holdvilág maradt, hogy utat mutasson nekünk, önkéntelenül furcsa menetalakzatokba rendeződtünk, és láthatóan tudtuk, hová indulunk, noha rágondolni sem mertünk úti célunkra. Az úttestre lepillantván láttuk, hogy mind felszedték a kockaköveket, s helyüket benőtte a fű, s csupán vékony, rozsdás fémcsík jelezte, hol futottak egykoron a villamossínek. Aztán egy villanyost láttunk magányosan, ablaktalanul, rozzantan állongni, félig az oldalára dőlve. Amikor végigjártuk tekintetünket a látóhatáron, nem találtuk a harmadik folyóparti tornyot, és észrevettük, hogy a második torony teteje csonkán rajzolódik ki az égbolt előtt. Aztán keskeny hadoszlopokra szakadtunk, melyek mindegyikét mintha más irányba vonzotta volna valami. Az egyik eltűnt balra, egy szűk sikátorban, és csupán egy velőtrázó jajkiáltás visszhangja maradt utánuk. Egy másik bevonult egy gyomlepte metrólejáróba, és közben őrült hahotába kezdett. Saját hadoszlopomat a nyílt vidék szívta maga felé, és kisvártatva dermesztő hideget éreztem, mely ellentmondott a forró ősznek; hiszen ahogy kiléptünk a sötét fenyérré, körülöttünk baljóslatúan villant meg a holdsugár a pokoli havon. Nyomtalanul tovasuhanó, megmagyarázhatatlan hóvihar söpört el mellettünk, kavarogva, kizárólag abba az irányba, ahol a csillogó falaktól még sötétebben feketéllő szakadék ásítózott. A hadoszlop még keskenyebbnek hatott, ahogy álmatagon bemasírozott a szakadékba. Jómagam leszakadtam a többiektől, mivel túl rettentőnek hatott a fekete hasadék a zöldfényű hóban, és mintha nyugtalanító jajongás utószövegét hallottam volna, ahogy társaim egymás után eltűntek; ám alig bírtam hátramaradni. Mintha az előttem belépők szölongattak volna; reszketően és rémülten, félig lebegve közeledtem a gigantikus hótörzsek között a képzeleten túli vak örvénylés felé.

Eszeveszetten érző, érzéketlenül eszelős volt-e, csupán az akkoron létezett istenek a megmondhatóí. Émelygő, kényeskedő árny volt, vonagló kezekkel, melyek nem kezek; és vakon végigsöpört a rothadó teremtes kísérteties éjfelei és a néhai városoktól fekélyes elhalt világok tetemei mellett az orkánló kriptalehelet, melynek érintésétől a sápadt csillagok ellobbanva pislákolnak tovább. A világmindenségen kívül szörnyszerzetek megfoghatatlan szellemei rejteznek; szentségtelen